

ponavlja spokorne prošnje: svojo pregreho priznavam, obrni svoj obraz od mojih grehov, ne zavrzi me izpred svojega obličja, reši me kazni za prelito kri, moja daritev je skesan duh... Spokorni duh preveva celotno vsebino psalma. Zaradi izrazito spokornega značaja zavzema psalm v liturgiji važno mesto. Cerkev hoče vzbujati z molitvijo 50. psalma pri molivcih enaka spokorna čustva kot so pretresala psalmistovo dušo. Vse javne molitve se začno z »Gospod odpri moje ustnice« (v. 17). Kot spokorna molitev se nahaja 50. psalm v drugi shemi hvalnic, ki jih molimo od sedemdesetnice do velike noči, v adventnih ferijah, ob kvatrih in vigilijah. Pomembno mesto zavzema 50. psalm tudi v opraviilu za rajne. Pokojnikova duša se je že srečala z Bogom, spokorno molitev pa zanjo opravlja Cerkev. Pri molitvi za rajne je bolj v ospredju božje usmiljenje kot pokora za greh. Spokornik pa misli bolj na svoj greh in na pokoro, ki jo mora zanj pretrpeti. Bog sprejema našo molitev in knivdo, čeprav še tako strašno, odpušča. »Preloži na Gospoda svojo skrb, on te bo podpiral: nikdar ne bo pripustil da bi pravični omahnil« (ps 54, 23). Na tem sloni naše upanje. Ni greha pod soncem, da ga Bog ne bi odpustil, če se ga resnično skesaš. Greh je veliko zlo, toda ne največje. Največje zlo je storiti greh in v njem vztrajati. Psalmist nam kaže drugačno pot: »skesanega in ponižnega srca, o Bog, ne zametuješ« (v. 19).

Dr. FRANCE ROZMAN

## **BOGOSLUŽJE KRISTA USKRSLOGA**

### **(2. članak uz saborsku liturgijsku Uredbu)**

Nakon što je 7. XII 1962. izglasana I glava saborske Uredbe o sv. bogoslužju, C. Vagaggini napisao je sutradan u »Osservatore Romano«: »Ovaj doktrinalni dio ne samo da svečano ozakonjuje temeljnu nauku razvijenu u enciklici »Mediator Dei« nego je u nekim tačkama razjašnjava i razvija. Tako je vlastitost ove konstitucije: što narav liturgije promatra izravno pod vidom Krista kao prvotnog sakramenta i Crkve kao općeg sakramenta koji je proizašao iz Krista« (v. SB III, 27). Uredba na nekoliko mjesta uzima čitave pasuse iz enciklike MD, iako je ne citira jer je prevladalo mišljenje da se ne citiraju dokumenti redovitog učiteljstva, pa se prema tome u saborskoj Uredbi

nalaze navedeni samo skripturistički, patristički i liturgijski citati, kao i oni iz drugih koncila. Ipak, nije uzalud zapisano da je Sabor učinio korak dalje od enciklike MD u naglašavanju da sam Krist obavlja čitavu liturgiju, dakako, služeći se svojom Crkvom, njezinim službenicima i članovima. Naglasio je to Pijo XII već početnim riječima svoje enciklike i na više mjesta, ali Sabor to čini još odlučnije i dosljednije.

Evo samo jedan primjer: Kad enciklika MD govori o časoslovu ističe kao subjekt tog moljenja Crkvu, otajstveno tijelo Kristovo. Tako je i predsaborska komisija u uvodu gl. 4 liturgijske sheme, poslije navoda iz enciklike MD o Kristu »koji je uveo u ovo zemaljsko progonstvo onu pjesmu koja se u nebeskom dvoru pjeva po sve vijeke«, bila stavila: »Ecclesia autem, sacerdotio mirabili in suo Capite insignita, et divinam ipsius missionem in terris pergens...« Međutim je jedna opaska saborskih otaca na tu stilizaciju glasila: »Videntur plus aequo dividi Ecclesia a Christo, quasi Ecclesia posset concipi sine Christo«. Komisija je prihvatila tu opasku i sabor je izglasao novi tekst koji sada glasi: Subjekt ostaje Krist (iz 1. alineje), dakle On »Illud enim sacerdotale munus per ipsam suam Ecclesiam pergit«.

Nije ovo cjepidlačenje nego potrebno isticanje uvjerenja Crkve, da je njezina liturgija Kristova. Iza kako je u prošlom broju iznesena velika juridična promjena prenošenjem mnogih liturgijskih ovlasti od Sv. Stolice na biskupa i na zborove biskupa, pogledajmo sada na koji sve način dolazi u Uredbi do izražaja dogmatska istina o subjektu naše liturgije. Ako je biskup veliki svećenik svoje biskupije, to je samo kao namjesnik Krista koji je jedini Veliki svećenik cijele Crkve. Još više, biskup (a tako i svećenik i svaki vjernik) je ono što jest samo po Kristu. Značajno je u tom pogledu gdje taj izraz stavlja Uredba baš u vezi s naglašenom ulogom biskupa (čl. 41). Ni biskup nije izvor duhovnog života vjernika, iako im ga najviše on posreduje, jer sav život izvire samo od Krista. Nije stoga uzalud izraz »in Christo«, valjda namjerno, izvučen iz običajne formulacije »suorum in Christo fidelium« i prebačen iza »fidelium«, pa »in Christo« treba spojiti s »vita« i znači: Kristov život vjernika. Francuski prijevod tako razjašnjava tu stilističku finesu: »la vie chrétienne de ses fideles« (La Maison-Dieu, br. 76, str. 75).

## I

Na prvi se pogled vidi da su doktrinalni uvodi svakog poglavlja liturgijske Uredbe vrlo sažeti i, prema shvaćanju nekih,

ne posve potpuni. Odgovara to praktičnom smjeru ovog Sabora i posebno nakani ove Uredbe. A ipak odmah u čl. 5. donosi nekoliko izraza kojima ističe Kristovu ulogu u liturgiji. »On je »liječnik tijela i duše, posrednik između Boga i ljudi, jer je njegova ljudska narav, združena s osobom Riječi, bila sredstvom našega spasenja. U Kristu je, dakle, »iskazana savršena zadovoljština našeg pomirenja te nam je dana punina bogoslužja«.

I u drugim prigodama Uredba spominje glavnog aktera, protagonistu svih liturgijskih čina. Ono što kod njih obavlja Crkva, čini to uvijek u najužoj vezi sa svojim božanskim Zaručnikom, oslonjena o njega. Bilo bi fatalno u kojoj liturgijskoj molitvi racionalistički gledati monolog. Liturgija je neprestani dialog, nerazrješiva veza obredima i riječima između Krista-Zaručnika i Crkve-Zaručnice (čl. 85 i 86). Zaista, »u liturgiji Bog govori svojemu puku, a Krist još i sada naviješta evanđelje« (33).

Na još jedan izraz Uredbe treba posebno upozoriti. Za svećenika velika čl. 33, da »predstoji skupu vjernika in persona Christi«. Papinski dokumenti (naročito enciklike »Mystici corporis« i »Mediator Dei«), teologija i propovijedanje ponavljaju tu riječ da nam je postala skoro banalnom. Jednostavno je prevodimo »u ime Krista« ili »mjesto Krista« kod toga malo što mislimo. A smisao joj je vrlo dubok i opsežan.

Krist, Bog-čovjek, je naš Veliki svećenik, naš liturg. Samo on to može biti, kako je izloženo u poslanici Hebrejima. Samo on je pravi Bog i pravi čovjek, samo kod njega su u jednoj osobi spojene dvije naravi, koje su dotada bile odijeljene neprelaznim ponorom, božanska i ljudska. Time je čovjek uzvišen nad sva nebesa. Sam Bog je sjedinjen s čovjekom i djeluje po čovjeku. Kristova je božanska osoba utjelovljenjem prigrlila ne samo jednu konkretnu ljudsku narav s kojom je druga božanska osoba tvorila i zauvijek tvori jednu fizičnu osobu, nego je čitavu ljudsku narav kao takovu učinila oruđem svojeg djelovanja. Crkveni oci, osobito istočni a na Zapadu sv. Leon I, neprestano to ističu. Sjetimo se barem jednog teksta: nekad božićne prikazne molitve, koju sada molimo kod svake sv. Mise ulijevajući vodu u kalež. Crkva je dakle započeta Kristovim utjelovljenjem i u njoj se utjelovljenje nastavlja do konca vijekova.

Svećenik kao predstojnik Crkve zastupa na poseban način Crkvu, kad Krist po njoj, po njemu djeluje. Nije to toliko prvenstvo vlasti i časti (zapravo služenja u smislu Lk 22, 26—28) koliko ontološka prednost: Isusova osoba djeluje po nekim pri-

padnicima ljudske naravi na poseban način. Zašto? Ne po njihovoj sposobnosti ili zaslugi, već jer ih je slobodno odabrala njegova osoba. Kao što se je za zemaljskog života Kristova osoba sakrivala iza njegova vidljivog tijela i po njemu djelovala, tako se nekako sada ista osoba sakriva iza Crkve, svećenika, vjernika i po njima djeluje. »In persona Christi« dakle znači da je onaj koji djeluje Krist, jer je samo osoba subjekt svakog čina. A ta osoba može upotrijebiti ljude, jer je u utjelovljenju primila za njih preobilne milosti koje dogmatika naziva »gratia unionis« i »gratia capitis«.

Crkva je dakle »zajednica Božje Riječi«, kako ističu noviji teolozi (nek je spomenuto samo djelo u više svezaka: Ch. Journet, *L'Église du Verbe Incarné*), nastavak i produženje Bogačovjeka kroz sva vremena i prostore. To se je sjedinjenje božanske i ljudske naravi izvršilo u krilu prečiste Djevice, koje je kao zaručnička odaja te jedinstvene, najviše i nerazrješive veze. Bl. Dj. Marija nije postala našom Majkom tek pod križem. Tada je svečano proglašena našom Majkom, ali je to već od časa kad je postala Majkom Bogačovjeka. I stoga, usput rečeno, ako II vatikanski Sabor u istoj Konstituciji poveže Crkvu i Mariju kao »Majku Crkve« (papa Pavao VI 4. XII 1963), time će u očima Crkve presv. Bogorodicu ne poniziti već uzvisiti, jer će istaknuti i Marijinu posredničku ulogu koja je započela utjelovljenjem Božje Riječi u njezinoj utrobi. I u tom pogledu liturgijska Uredba pripravlja druge i prethodi im (v. čl. 103). Zaista, »blagoslovljena ti među ženama i (= jer je) blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus!«

Ovako shvaćeno »Kristovo otajstvo«, naviještano od sv. Pavla i neprestano dalje od sv. liturgije, treba nam biti neprestano pred očima. Teologija neprestano kuje riječi, da nam približi otajstvo Krista i Crkve. R. Mari je čak naziva: »La Chiesa... è Cristo sacramentalizzato« (Osservatore Romano, 12. IX 1963, str. 2). Krist je prvotni, iskonski sakrament, mysterium. Bez njegova utjelovljenja ne bismo imali Crkvu, sveopći sakrament. Bez nastavljanja utjelovljenja u Crkvi ne bismo imali svete sakramente, ne bismo zapravo imali Isusa. Da on po liturgiji (osobito po krstu i Euharistiji) ne živi u svojoj Crkvi, bio bi samo historijska ličnost, a ne uvijek među nama, s nama i u nama. Kako bi onda Crkva mogla moliti na koncu kanona »po njemu, s njime i u njemu«? Stoga Uredba više puta spominje »mysterium Christi« (2), »totum mysterium Christi« (102) i hoće da to otajstvo tumače glavne teološke discipline (16) i da ono bude glavni predmet propovijedanja (35).

Svi smo pozvani da tu duboku istinu »otkrijemo«. Pod tim podnaslovom stavlja Mons. Jenny, pom. biskup u Cambrai-u, član predkoncilske i koncilske liturgijske komisije, prvu dužnost koju nam nameću doktrinalne i pastoralne direktive saborske Uredbe o sv. bogoslužju. »Liturgija je drugo nego li niz ceremonija, skup obreda što ih treba obaviti, raznolika zbirka kretanja i molitava. Ona je Epifanija Gospodina, čije se otkupiteljsko djelo nastavlja u euharistijskom činu (6). Liturgija je djelatna prisutnost Isusa Pantokratora, Gospodara povijesti, Spasitelja svijeta koji se je, poslije priprema u Starom zavjetu, utjelovio za naše spasenje, naviještao kraljevstvo Božje, u poslušnosti svom Ocu prikazao svoj život kao žrtvu za grijeha ljudi, svojom smrću pobijedio smrt, svojim slavnim uskrsnućem započeo novi svijet i vijek. Poslije svoga uzašašća sjedeći zdesna Bogu upravlja svoju Crkvu poslavši do kraja svijeta svoje apostole, koje Duh Sveti nadahnjuje i jači. Krist je nevidljivo s njima prisutan do konca vijekova. To što je Krist učinio svojim prolazom kroz ljudsku povijest, nastavlja da vrši vidljivim i ujedno nevidljivim djelovanjem sakramenata, čije je srce Euharistija« (LMD, 76, 21).

## II

Nije to glavno u saborskoj Uredbi o sv. bogoslužju. Sva su kršćanska stoljeća bila uvijek više ili manje uvjerena da je naše bogoslužje Kristovo. Na nebrojene je to načine isticano i predloženo. Važnije je za nas pitanje: bogoslužje kakvoga Krista? U tom pogledu još uvijek većinom živimo u srednjem vijeku koji je isticao Isusovu ljudsku narav, pa ga je zamišljao, štovao i ljubio kao Dijete u jaslama i kao Čovjeka boli u muci i na križu. Ako je to značajka drugog kršćanskog tisućljeća, prvo je tisućljeće (uzevši okruglo) gledalo drukčije: Krist se utjelovio i trpio, ali i uskrsnuo i kao Uskrsla su ga naviještali apostoli i toliki kršćanski naraštaji, te poput prvog mučenika umirali da mogu doći k onome koji sjedi zdesna Ocu. Dakako, nitko ne može odijeliti činjenice Isusove smrti i uskrsnuća, pa bi bilo krivo misliti da je tko kada to posve odijelio. Važno je ipak na što se stavlja naglasak: na Veliki petak ili na Uskrs.

Stav stare Crkve sažeto navodi sv. Ciril Jeruzalemski (Cath. ÉIII, 4): »Ja znam za križ, ja znam za uskrsnuće. Da je Krist ostao jedan razapeti čovjek, ja jamačno ne bih znao za križ, ostao bih nepoznat skupa sa svojim Učiteljem. Ali, jer je križ slijedilo uskrsnuće, ne sramim se propovijedati križ« (cit. P. Brajčić, Kerigmatički pogled na dogmu, 177). Sadanje stanje

jakim izrazima opisuje profesor na Gregoriani, A. P. Schmidt SJ. Da ih prijevod ne razvodni, evo ih u originalu: »Permultis festum Nativitatis Domini festum maius est, quia magis ex sentimento quam ex ratione iudicant. Permultis Pascha nihil aliud est ac observantia praecepti paschalis, scilicet confessionis et communionis. Et multis devotis magis placent ritus feriae V in Cena Domini et feriae VI in Parasceve quam nox paschalis. Haec omnia nobis demonstrant, si sinceriter loqui audeamus, quomodo ignorantia religiosa, sentimentalismus infantilis, machinalis observantia praeceptorum, devotionismus superficialis contra evidentiam rerum agunt! Revera motus liturgicus est actio providentialis Spiritus Sancti in Ecclesia hodierna et hebdomadae sanctae instauratio medium pastorale maximi momenti« (Introductio in liturgiam occidentalem 490).

O tome je naš list pisao više puta, a osobito je vrijedan članak F. Kavčiča: »Velikonočno« kršćanstvo (SB II 103ss) i drugi u ovom broju. Bila bi šteta, ako se i Hrvati ne potrudu shvatiti taj članak. Ne smije se zanemariti historijski trenutak. »U povijesti crkvene duhovnosti bit će vjerojatno najveći događaj naših vremena: što nam je opet ušlo u svijest uskrsno otajstvo« (Durwell, La résurrection de Jesus -mystère de salut, Paris 1954, 10). Je li meni?

Jasno je da je to shvaćanje imalo doći i došlo je do izražaja u saborskoj Uredbi i to kao malo koja druga njezina doktrinarna vrednota. Odmah na početku ističe »uskrsno otajstvo muke, uskrsnuća i uzašašća Isusa Krista« (čl. 5). Sve je to jedno otajstvo, i to uskrsno, ne samo za Krista nego i za nas, njegove vjernike i udove, koji smo »krštenjem s njim umrli, pokopani i uskrsli« (6). To nas ne iznenađuje, ali je zaista neobično kad na početku poglavlja o presv. Euharistiji naziva istu »convivium paschale« (47). I to na mjestu gdje se ne bi očekivalo. Ne samo da je prema Uredbi Euharistija spomen i uskrsnuća Kristova, već iza Augustinovih oznaka odmah se nadovezuje i nastavlja antifonom II tijelovske večernje (koja je svećenicima još više poznata iz pričešćivanja izvan Mise), ali ne samo što Uredba iz nje ispušta izreku »slavi se spomen muke njegove«, već mjesto »sveta gozba« ima »convivium paschale«. Istina, »pascha« ovdje znači prema židovskom »prijelaz«, Kristov prijelaz kroz zemaljski život i smrt u vječni život, ali opet nije naglašena smrt nego uskrsnuće.

Ponovno isti izraz upotrebljava čl. 61. Svu Božju milost koju nam dijeli liturgija sakramenata i sakramentalna proizlazi »ex mysterio paschali Passionis, Mortis et Resurrectionis Christi«.

Još više se Kristovo uskrsnuće ističe čl. 102 i 106, kad ga stavlja za podlogu svetkovanja nedjelje kao uskrsnog Gospodnjeg dana i Uskrsa kao najvećeg blagdana. A Uredba ne ostaje samo kod načela već ga i konkretno primjenjuje: pogrebne obrede treba tako obnoviti da više dođe do izražaja uskrsni značaj kršćanske smrti (61); Crkva o blagdanima svetaca »naviješta uskrsno otajstvo« (104); na Uskrs nas ima pripremiti korizma sa svojom krsnom i pokorničkom liturgijom (a da se tu ni ne spominje Isusova muka, bez koje mi ne možemo zamisliti korizmu) (109); pa i sam strogi post Velikog petka (i subote) naziva uskrsnim postom (110).

U ovom smislu i smjeru treba da zaista svi, malo po malo, promijenimo ili barem upotpunimo svoje shvaćanje, ako hoćemo da budemo onakvi kakve nas Bog hoće po svojoj Crkvi i njezinoj liturgiji u naše dane. Što je »pascha« značila u Starom zavjetu i u Kristovu životu, razložio nam je na nezaboravan način preuzv. J. Pavličić na liturgijskom sastanku u Splitu 1954. Da našu uskrsnu svijet ima u nama oživljavati ne samo blagdan Uskrsa i svaka nedjelja (»voskresenje«) nego i svaka sv. Misa i Euharistija uopće, hoće od nas naš Sabor (čl. 6) ponavljanjem riječi tridentskog sabora: Euharistija »u kojoj se ponazočuje pobjeda i slavlje njegove smrti.« Dakle, ne treba gajiti ni podržavati »tješnje« Isusa, »božanskog Utamničenika u svetohraništu«, nego širiti i buditi pobjednu i pobjedonosnu vijest i svijest Kristova i našeg uskrsnuća. Kao takvu, treba Euharistiju prikazivati, blagovati i štovati! A smijemo li onda presv. Euharistiju-Pashu upotrebljavati za »pokopanje Gospodinovo« i za »Božji grob«? Nema stvari koje ljudi ne znaju opravdati, ali je po srijedi pitanje pravog ukusa i crkvenog duha, i to u važnoj stvari.

O uskrsnom je značaju sv. Mise osobito rado govorio sv. Ivan Krizostom, euharistijski naučitelj. A evo kako jedan biskup naših dana nastavlja gornji citat: »... Euharistija, spomen smrti i uskrsnuća. Uskrsno je otajstvo središte ekonomije spasenja, pa stoga treba da bude i središte svakog liturgijskog čina. Uskrs kao događaj, Uskrs kao otajstvo. Uskrs kao slavljenje (celebracija). Događaj je proglašen, otajstvo je saopćeno, slavljenje okuplja Crkvu na tri liturgijska prvorazredna čina: blagdan Uskrsa, pripremljen korizmom pokore i produžen Pedesetnicom (Pentekoste) veselja; nedjelja ili dan Gospodnji koji daje svoju vrijednost svakoj novoj sedmici; sveta žrtva Misa koja »naviješta Gospodnju smrt, dok on ne dođe«. Od jednog

Uskrsa do drugog Crkva se približuje Pashi konačne paruzije, nebeskom Jeruzalemu gdje se slavi ista i jedina liturgija, ali savršena, kojoj se Crkva pridružuje na zemaljskom putovanju«.

»Pascha est cor liturgiae« (A. P. Schmidt, Hebdomada sancta, p. VII). Pashom u vječnu Pashu! Krist je došao, ali će i doći. Krist je uskrsnuo, a i mi ćemo uskrsnuti. Kristov se »prijelaz« mora još izvršiti i na nama. Krist je među nama, posebno po liturgiji, pa nas upravo to vodi k njemu ovdje i u vječnosti. »In terrena liturgia . . . Salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, donec ipse apparebit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria (8)«.

o. Martin dr Kirigin OSB

## JA SAM DOBRI PASTIR

### (Druga nedjelja po Uskrsu)

*Prvo doba Crkve bilo je pravo uskrsno vrijeme. Sve je u životu prvih kršćana bilo klicanje, radost i hvala. Upravo je bilo dovršeno otkupljenje. Ljudi su se preporučali po vodi krštenja. Krv Kristova je bila, tako reći, još topla na zemlji. Zato mlado kršćanstvo vidno podrhtava od radosti i zahvale, a to mu daje neuporedivi čar. Ne označuje uzalud grčka riječ »haris« u govoru kršćana: milost, radost, hvala i nebeski milosni čar. I nije uzalud sam Krist nazvan »Haris« — početnik ljubavi i milosti.*

*Uskrsna liturgija Crkve je vjerni odraz ovog radosnog ranog doba kršćanstva. Ona nosi na sebi obilježje miline. Po njoj postaje otkupljenje pristupačno svim vremenima i ljudima. Upravo smo i mi doživjeli otkupljenje. Upravo nas je krv Jaganjčeva kao moćni pečat oslobodila od smrti i kao mlijeko naš novi život nahranila. U nama cvjeta novo djetinstvo. Svaka Aleluja u uskrsno vrijeme je usklik radosti i zahvalnosti otkupljenja i od grijeha oslobođenog života.*

*Kristu Gospodinu ide radosno klicanje i hvala Crkve. Snažno plamti ljubav prema njemu. On je donio otkupljenje. U njemu je božanska ljubav postala čovjekom i izvršila djelo otkupljenja uz mnoge boli. On je vođa novoga života. K Ocu on vodi povorku otkupljenih. Zato on ispunja sve misli i život Crkve. Uvijek pod novim slikama gleda ona njega — svoga Spa-*